

### 2013. február 23. - **Divinyi Réka a totális szemléletváltozásról, a fészek melegéről és Andy Vajna ízléséről**

Nagy szó a dicséret a mai zaklatott magyar filmes világban, márpedig őt dicsérik. A Csak szex és más semmi, a Tibor vagyok, de hódítani akarok, a Szabadság, szerelem, a Kaméleon, a Lora és a Valami Amerika, 2. sikeres írója, Divinyi Réka átült az íróasztal másik oldalára, és a Magyar Nemzeti Filmalap forgatókönyv-fejlesztési igazgatója lett. Rajta is múlik tehát, milyen lesz a magyar film.

- Miért vállalta? Jól ment a kocsija, méghozzá abban a műfajban, a filmvígjátékban, amelyikből a legnagyobb az ínség.

- Szeretek írni, de abból is tud elege lenni az embernek. Kilenc év alatt hat nagyjátékfilmem készült el, és megírtam még egyszer ennyi forgatókönyvet. Az ajánlólevelem nyilván az lehetett, hogy ezeknek a filmeknek sikerük volt. Nehéz döntés volt azért is, mert nem vagyok vezető típus, nem szeretek mások filmjéről, sorsáról dönten, és ez része ennek a munkának. Miként a hivatalnoklét, az adminisztráció, a heti rendszeres munkaidő is.

- Színházi dramaturgként végezte el a színművészeti egyetemet. Hogyan lett filmes?

- Összetalálkoztam Goda Krisztával, aki Amerikából jött vissza, ahol egészen más szisztémában tanult és szocializálódott. Küzdött az első nagyjátékfilmjével, elkezdtünk rajta együtt dolgozni. Az volt a Csak szex és más semmi. Siker lett, sokan éppen a szakmaiságot értékelték benne. Elkönyvelték tehát, hogy ehhez én értek.

- Andy Vajna kormánybiztos nyilván azokat kérte fel, hogy legyenek a munkatársai, akiket ismert és becsült a magyar filmesek között. És akikről úgy gondolta, hogy hasonlóan gondolkoznak a magyar film jövőjéről, mint ő. Milyen filmeket szeretne látni Vajna? Kis magyar hollywoodiakat?

- A Szabadság, szerelemben dolgoztam együtt Vajnával, nyilván azután gondolta, hogy együtt tudunk dolgozni tovább is. Ami pedig az ő személyes ízlését illeti, az nem más, mint a minőség. Döbbenetes szeme

van, és nagyon korrekt. És éppen úgy egy szavazata van a döntőbizottságban, mint nekünk. Számomra persze, aki inkább a tartalmi részéhez értek, pénzügyi döntéseknél súlyozottan számít a véleménye. Vajna pedig úgy vigyáz a filmalap pénzére, mint a sajátjára. Semmi pazarlást, semmi luxust nem enged meg.

- Ehhez képest mégiscsak azt hallani, hogy már hatvanöt forgatókönyv kapott milliós fejlesztési támogatást, ami erősen emlékeztet a régi rendszerre, amikor a rendező beadott egy film tervet, kapott rá némi pénzt, aztán a végeredményt senki nem kérte tőle számon.

- Már nem így van. A szerződés pontosan rögzíti, hogy a forgatókönyv milyen készültségi fokáért mekkora pénz jár, a fejlesztésre meg vannak adva a határidők, és amikor leadja a következő fázist, akkor megkapja a következő részletet. Aki nem teljesít, azzal szerződést bontunk, erre volt is már példa. A támogatásnak az a célja, hogy az írónak, rendezőnek ne kelljen mással foglalkoznia, amíg a filmen dolgozik. A lényeg az, hogy ne megélhetési támogatás legyen, mint amit említett. Azért osztjuk, az a cél, hogy életképes film születhessen akár egy jó szinopsziszból is. Ezt minden olyan esetben el tudjuk képzelni, amikor pénzt adunk rá. Ami történt, totális szemléletváltozás. A Magyar Mozgókép Közalapítvány nem a filmeket, hanem a szakmát tartotta el. Ami nemes cél, csak nem lehet hosszú távon finanszírozni.

- Az új filmek hiányában elmaradt idei filmszemle - ez a hiány erős sajtót is kapott - azt jelzi,

hogyan az új rendszer csikorogva, lassan indult. Nehezen sikerült megtalálni a közös hangot? Nem nagyon értették a rendezők, hogy mit is vár el tőlük a filmalap? Valóban, mit vár el tőlük? - Kétségkívül kicsit lassú volt eleinte a rendszer, de hát a semmiből kellett felépíteni. Mára mindenki beletanult. Az eltelt másfél évben több mint 210 pályázatot néztünk át, játék- és egész estés dokumentumfilm-terveket, forgatókönyveket, körülbelül 150 pályázó munkáját. Nem kétséges, egy ideig zavar volt az elvárással kapcsolatban is, hogy mire lehet nálunk pénzt szerezni. A magyar film az utóbbi években a szerzői filmek felé mozdult el, elődünk, az MMKA is jórészt ilyen filmeket támogatott, és a szakmán belül is ez volt az elvárás. Aki „csak” sikeres vígjátékokat csinált, az nem vált a szakma megbecsült tagjává. A fészek tagja a szerzői filmes volt, ezért tehát mindenki ennek is akart megfelelni. Nem állíthatjuk, hogy ebből a szemléletből nem születtek nagy művek, de sokan csupán a stílusjegyeket utánozták valódi művészi tartalom nélkül. A szerzői film ebből a szempontból egyszerűbb műfaj, mert nemcsak magasabb a szakmai elismertsége, de nehéz bármit is számon kérni rajta. Elég azt mondani, hogy én így látom, és ezen aztán tényleg nem lehet vitatkozni. Továbbá majdnem minden film elhoz valahonnan egy-két fesztiváldíjat. A kritika emiatt nem is volt fontos, a nézőknek meg elegendő volt ugyan belőle, de ők sem voltak fontosak.

- És akkor jött a filmalap, és más irányba kezdte terelgetni a magyar rendezőket?
- Tőlünk függetlenül is megjelentek már másfajta hangok is. Bár kevés a vígjáték, több fiatal a black comedy irányába kezdett el mozogni, vagyis a komoly történetet egy kicsit másként akarja elmondani. Szerintem a magyar film most útkeresésben van, azt próbálja kideríteni, hogy mi lehet a jellegzetessége. Mi az a hang, stílus, ami ránk jellemző lehet, ahogy a svéd vagy a dán film is kitalálta magát. Nyilvánvaló, hogy a magyar vígjáték soha nem lesz versenyképes az amerikaival. Mindenkinek, Vájnának is az a vágya, hogy olyan magyar film szülessen, amelyre a közönség is vevő meg a fesztiválzsúri is.
- De hát nem is kell feltalálni a spanyolviaszt, volt már sikeres a magyar film, nemcsak itthon, hanem külföldön is. Például a hatvanas-hetvenes években.
- Pontosan, valaha ismertük a titkot, és mégis eljutottunk oda, hogy az egykor a közönség által is szeretett magyar film viccé vált.
- Készülhet ma magyar film állami támogatás nélkül? Ki lehet kerülni a filmalapot?
- Persze, van erre is példa, de azért ritka. A filmkészítés nagyon megrágult, egy kisebb költségvetésű film sem kerül kevesebbe kétszáz-háromszáz millió forintnál, a szponzor pedig kevés, és a tévék támogatási szisztémája megváltozott. A magyar producerek általában nem a saját tőkéjüket fektetik bele egy-egy filmbe, hanem összeszedik a pénzt az államtól, a koprodukciós partnertől, a szponzortól. Magyar filmen nincs haszon, kicsi a piac, külföldre pedig nehezen eladható a termék. Ha bejön rá 300 ezer néző, már nagyon nagy siker, az 500 ezer már régóta csak álom. Egyébként meg a letöltés dívik, ami nagy érvágás, emiatt már nincs másodlagos bevétel például a DVD-ből, CD-ből sem.
- El lehet kerülni, hogy érvényesítse az ítéleténél a saját ízlését? Csak számít, hogy nekem tetszik-e valami vagy nem.
- Nem én döntök egyedül, legalább tízen véleményeznek egy forgatókönyvet, de mindig az ötagú döntőbizottság mondja ki a végső szót. Természetes, hogy megvan a magam ízlése, de nem e szerint ítélek meg egy forgatókönyvet vagy filmtervet, hanem arra figyelek, hogy megérint-e, hat-e rám. Az embernek ilyenkor meg kell próbálnia kikapcsolni az ízlését. Egy forgatókönyv pusztán szakmai szempontból viszonylag könnyen megítélhető, de mikor azt a kérdést teszem föl, hogy én vajon beülnék-e erre a filmre a moziba, akkor már nehezebb

kikapcsolnom az érdeklődési körömet. Ezért is jó, hogy nem egyedül döntök.

- Nálunk a filmdramaturg, filmforgatókönyv-író csak frissen tanult szakma. Kik és honnan érthetnének hozzá?

- A szakmai ismeret hiányát valóban sok fiatalnál érzékeljük. Ennek főként az az oka, hogy kevés a lehetőség a gyakorlásra, pedig anélkül nem megy. Annak idején én is úgy kezdtem, hogy elvállaltam mindent, csak hogy tanulhassam az írást. A tévésorozat például nagyon jó lecke volt, az ember szinte azonnal visszahallotta, hogyan szólnak a mondatai. Ezért is elvárás, de legalábbis erős javaslat, főként a fiataloknál, hogy dolgozzanak együtt tapasztalt forgatókönyvíróval vagy dramaturggal, szerezzenek alkotótársakat. A filmezés csapatmunka, és ennek ez az első fázisa. Nagyon könnyű eltévedni egy forgatókönyvben, amikor az ember már a tizedik verziót írja. Már nem tudja megítélni, hogy milyen. Lehet persze filmet készíteni forgatókönyv nélkül is, volt rá példa, de ahhoz zseniális alkotónak kell lenni.

- Mi a közös munkájuk lényege? Leülnek a rendezővel, és terelgetik? Mondják neki, hogy ne szomorú filmet csinálj, inkább vidámat, mert arra nagyobb a kereslet?

- Mi nem dönthetjük el, hogy milyen magyar filmek szülessenek, a válasz csak a szakmából érkezhet. Nem rendelünk témákat, műfajokat, stílust, ebbe nem szólunk bele. Az a dolgunk, hogy megértsük, mit akar az alkotó, és mi azon belül mit és hol tudunk segíteni neki, hogyan tudja a leghatásosabban elmesélni a történetét. Tehát nem azt magyarázom el neki, hogy én mit csinálnék belőle, és nem is írunk meg helyette semmit. Minden döntés az alkotóé, ahogy a felelősség is természetesen.

- Kétszázötven végigolvasott pályázat után meg tudja mondani, mi érdekli a magyar rendezőket?

- Még mindig inkább a stíl, mint a téma vagy a történet. Sokszor hiányzik a közlésvágy, nem tudják, valójában mit akarnak elmesélni. Márpedig ha az alkotót sem érdekli igazán a saját témája, miért érdekelje a nézőjét? Senki ne Andy Vajnáknak, hanem magának akarjon megfelelni, találja meg a saját hangját. Hiszem, hogy sok tehetséges filmesünk van.

- Voltak, akik megalázva érezték magukat, hogy a fiatalok magyarázzák nekik a szakmát?

- Voltak, és olyanok is vannak, akik eddig még nem jöttek el hozzánk. De úgy tűnik, azoknak, akik eljöttek, nem voltak rosszak a tapasztalataik. Külföldön számtalan, a miénkhez hasonló forgatókönyv-fejlesztői workshop van. Aki részt vett már ilyenben, tudja, hogy ez szolgáltatás, ráadásul még ingyenes is, és nincs benne kényszer. A legnagyobb alkotóknak is segítségére lehet az objektív külső szem. Az állam kilencven százalékos támogatást adhat egy filmre. Jó lenne, ha nem mindenki kapna egy kicsit – nyolcvanmillió forint a megélhetéshez luxus, filmhez meg kevés. Jó lenne, ha két-három évente születhetne olyan film, amelyet az állam másfél milliárddal is meg tud támogatni. Bármennyire szomorú, ki fognak hullani a rendszerből azok, akik nem képesek megtalálni a befogadó közegüket. Megtörtént ez már majd minden művészeti ágban. Az állam, a társadalom nem tud eltartani ennyi művészembert csak azért, mert művész.

- Mennyi lenne az ideális éves magyar filmtermés?

- Nagyjából tíz film reális, erre van remény. A hatos lottó játékadójából évente három-négy milliárd forint folyik be, és ezt egész estés filmre lehet fordítani. A Magyar Mozgókép Közalapítványnak ebből a bevételből más műfajú filmeket is támogatnia kellett.

- Mennyire Vajna-függő a rendszer?

- Hasonló rendszerek működnek a világban, de ezt a szerkezetet kétségkívül ő találta ki. És ő a kormánybiztos is. Hogy mi lesz, ha ő nem lesz? Kérdés, ki követi, és ő mennyire tudja majd képviselni a magyar film

ügyét, mennyi ereje lesz lobbizni. Nem Vajna ízlése a meghatározó, hanem a személye a garancia.

- Visszahozható a régi döntési struktúra is?
- Vissza biztosan nem, de másféle létrejöhet. Lehet úgy dönteni ismét, hogy egy filmes alapítványnak vagy irodának kell eltartania a magyar filmszakmát, és lehet folytatni ott, ahol a Magyar Mozgóképek Közalapítvány abbahagyta, hogy „nincs pénz, de ne aggódj, majd mi szerzünk valahogy”. Például hiteleket veszünk fel egy politikai ígérvényre. Ebben a mostani rendszerben nincs pazarlás. Ha nincs pénz, akkor nincs, és kész. Most ilyen egyszerű. **Hanthy Kinga**